



Edice kroniky Jaromíra Maisnera



Ediční poznámka

Kdysi jsme připravovali k vydání Kroniku mlýnů na Zlatém potoce, kterou na přelomu 50. a 60. let sepsal Jaromír Maisner z osady Rozkoš u Kounova.

Na existenci kroniky mě někdy v roce 1986 upozornil pan Jaroslav Samek z Uhřetovic. Jako bankovní úředník se znal s Marií Maisnerovou, dcerou tehdy již nežijícího Jaromíra Maisnera. Vypravili jsme se tedy společně do osady Rozkoš, součásti obce Kounova.

Myšlenka připravit kronikářské dílo k vydání Marií Maisnerovou okamžitě zaujala. Kroniku jsem měl možnost odvézt domů a celou ofotografovat. Té obrovské důvěry si dodnes velmi vážím.

Fotografovalo se na černobílý kinofilm, dvě desítky mlýnů se mi podařilo zachytit na barevné diapozitivy formátu 6x6 cm. V 80. letech nakladatelé pro barevný tisk vyžadovali středoformátové diapozitivy, což byla pro začínajícího učitele věru drahá záležitost. Diapozitivy poskytnuté k tisku se navíc nevracely, takže každou předlohu bylo třeba ofotografovat dvakrát.

Z kroniky jsme vybrali nejzajímavější pasáže a společně s fotografiemi a diapozitivy vše v roce 1987 předali do královéhradeckého nakladatelství Kruh. Rukopis se dostal do edičního plánu na rok 1991. Vydání bohužel zhatil zánik nakladatelství, k němuž došlo v souvislosti se společenskými změnami na přelomu 80. a 90. let.

Jaromír Maisner nebyl jen kronikářem. Už od raného dětství mne obklopovaly jeho obrazy. Znal se totiž s Josefem Vaničkem (1910-1991) z Kvasin, mým dědečkem, truhlářem a amatérským fotografem.

Tak se stalo, že náš dům zdobily krajinářské motivy malované olejovými barvami ne na plátně, ale na sololitu. Rámování bylo záležitostí dědečka, který jím tehdy vlastně ještě nebyl, protože jsem o rok mladší než poslední z obrazů dodaných jejich tvůrcem. Děda prý platil 25 korun za každé dílko...





KRONIKÁŘ JAROMÍR MAISNER

Jaromír Maisner se narodil 15. ledna 1908 v osadě Rozkoš, která je dnes součástí obce Kounova. Pocházel z rodiny drobného řemeslníka, měl dva sourozence – staršího bratra Jaroslava Maisnera a mladší sestru Marii Kačírkovou. V letech první světové války Jaroslav zahynul na frontě.

Jaromír se u mistra Šrámka v sousední vsi Kamenici vyučil bednářskému řemeslu a po tři roky pracoval v jeho dílně. Základní vojenskou službu nastoupil v Bratislavě, pak sloužil v Tmavě. Už tehdy ho zajímaly lidové stavby – dodnes se zachovaly jeho kresby slovenských mlýnů.

Po návratu z vojny si zařídil vlastní bednářskou dílnu, kde zpracovával dřevo rostoucí na svazích Orlických hor. Řemeslo provozoval až do konce druhé světové války. Potom pracoval v zemědělství a v roce 1952 nastoupil jako dělník do n. p. Stuha v Dobrušce.

Od roku 1937 vedl obecní kroniku v Kounově. Během prvních let německé okupace pořídil její opis, čímž kroniku zachránil, neboť originál nacisté zkonfiskovali. Po osvobození v psaní pokračoval. Mimo této pamětní knihy vedl další kroniky – kroniku JZD, kroniku BSP při JZD Bačetín, a především kroniku mlýnů na Zlatém potoce.

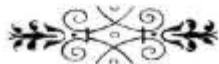
Právě dílo věnované mlýnům si vyžádalo nepředstavitelné množství práce. Vzpomínám si, že už jako děti nás s bratrem brával na pěší výlety po našem kraji. Vždy měl s sebou zápisník, do kterého si zapisoval a zakresloval vše, co ho zajímalo. Rozmlouval s mnoha lidmi, a tak získával fakta o jednotlivých památkách. Ze všeho nejvíce ho zajímaly mlýny na horských bystřinách, život ve mlýnech, jejich minulost a lidové pověsti.

Jeho velkou zálibou bylo už od školních let malování. Později maloval olejem obrázky z Orlických hor a Podorlicka, nejraději horské chaloupky a přírodu.

V den svých 75. narozenin obdržel medaili za výstavbu okresu Rychnov n. Kn. a od MNV Kounov čestné uznání za dlouholetou kronikářskou práci.

Zemřel 27. dubna 1983 v Opočně.

Marie Maisnerová, 1987



O MLYNÁŘSTVÍ V ORLICKÝCH HORÁCH

A O KRONICE JAROMÍRA MAISNERA

Od konce 12. století probíhala kolonizace Orlických hor a Podorlicka. Feudálové si ve svých od panovníka nově získaných državách postupně vybudovali celý pás hradů a tvrzí. Vznikly tak hrady Výrov, Frymburk, Rychenvald (Dobřany), Skuhrov, Nový hrad (Klečkov), Hlodný, Rychnov, Rychemberk (Liberk), Krumlovec (Pěčín), Potštejn, Velešov, Vamberk, Litice, Lanšperk, Žampach a Kyšperk. Byly založeny kláštery Svaté Pole (Klášter nad Dědinou) a Orlík (Kláštepec nad Orlicí). Všechna tato místa se stala východisky kolonizace přilehlých území.

Osídlence šlechta získávala ve vnitrozemí Čech, později v sousedním Německu. Tito lidé postupovali proti proudu řek a potoků směrem do hor a budovali zde svá nová obydlí. Se vstupem kolonistů do Orlických hor začaly na vodních tocích pracovat první mlýny. Většina z nich patřila vrchnostem, protože šlo o nákladná zařízení. Takové mlýny bychom v horách našli například pod Frymburkem a Klečkovem.

Ve druhé polovině 16. století už na potocích v Orlických horách klapaly desítky mlýnů. V horské a bezprostředně podhorské části panství Opočno jich pracovalo nejmeně dvacet. Byla to nevelká, jedním vodním kolem poháněná technická zařízení. Některé z nich měly v příslušenství pilu. Mlynáři se tak věnovali i pilářství. Obdobný obraz poskytuje i Berní rula z roku 1654, soupis poddanského hospodaření po třicetileté válce, leccos lze vyčíst i z v roce 1651 pořádaného soupisu poddaných podle víry.

Vrchnosti v podhůří budovaly velké mlýny o několika vodních kolech. Například v polovině 18. století v Opočně pracoval velký panský mlýn o šesti kolech.

Mlýnů bylo v Orlických horách a jejich podhůří skutečně mnoho. Naše kronika uvádí na Zlatém potoce a jeho přítocích existenci osmdesáti mlýnů. Obdobně tomu bylo i na jiných vodních tocích. Roku 1833 jen na panství Rychnov nad Kněžnou působilo 53 mlýnů.





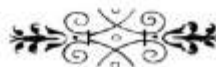
STARÉ MLÝNY V ORLICKÝCH HORÁCH



„Nemelem, nemelem, sebrala nám voda mlejn,“ zpívá se v jedné staré písničce. Naše mlýny však nevzala voda – zničily je požáry, mnohé se rozpadly stářím a jiné zrušila moderní doba.

Dnes o mlýnech se již vypráví jen jako pohádky, kde který stával, kdo v něm bydlel, co se tam kdy přihodilo. Není však daleko ještě ta doba, kdy mlýny v našich horách vesele klepávaly. A nebylo jich málo, jen od pramene Zlatého potoka jeho přítocích až po říčku Dědinu stávalo jich na osmdesát. Většina z nich bývala majetkem panským, některé patřily ke hradům a ty novější byly již majetkem soukromým.

Mnohé mlýny stávaly v odlehlých a zapadlých koutech mezi lesy, cizinec by je tam marně hledal. Lidé dokázali využít každý potůček, ani kapka vody nepřichá-



TŘETÍ MLÝN NA ZLATÉM POTOKU



Přicházíme-li k Sedloňovu od západní strany, objeví se po levé straně mohutná dřevěná budova starodávného mlýna, největšího v Sedloňově. Podle roubeného náhonu a lednice každý hned pozná, že to je mlýn. Patří mezi nejstarší mlýny zde na horách. Již v roce 1654 jest o něm v Berní rule psáno. Mlynář Michal Friml tehdy vlastnil 24 strychy polí, měl 2 potahy, 6 krav, 2 jalovice a k tomu mlejnec o jednom složení.

Majitelé mlýna byli po několika pokolení Fáglové a poslední mlynář Jan Fágl byl mnoho roků starostou obce Sedloňova. Třebaže byl národnosti německé, byl oblíben a vážen i obyvateli českými, neboť jak říkal, měřil všem stejně. Mlýn utíchl v roce 1938, těsně před světovou válkou.

Ke mlýnu patřilo 20 ha pozemků a majitel Fágl byl největším daňovým poplatníkem v Sedloňově.





ČTVRTEČKŮV MLÝN A PILA VE SNĚŽNÉM



Čtvrtečkův mlýn pod Dobřany stojí na katastru sněženském. Původ mlýna jest neznámý. Prvním známým majitelem byl mlynář Vintera, rodák z Kounova, protože mlýn Vinterovým byl dlouho a dlouho nazýván. Na lomeničním prkně čteme málo znatelný nápis: „Tento mlýn jest postaven nákladem Jana Novotného Léta Páně 1792.“

Kolem roku 1900 byl nájemcem mlýna Samek. Za Samka velmi dobře prosperovala pekárna a jeho chléb byl daleko oblíben. Tehdy zde formani měli svoje zastaveníčko, buď kvůli pivu, nebo pro mouku a chléb.

Dalším majitelem mlýna jest znám Josef Čtvrtečka z Dobřan, který se zabýval též řezáním prken a obchodem s řezivem.



Poslední mlynář Josef Marek převzal mlýn ještě za života otce. Koně již neměli, svážení obilí přestalo a mletí ubývalo. Za války měl opletačky s německými úřady, neboť často semlel obilí „na černo“, a proto mívával nepříjemnosti a hrozil mu trest. Konec války však přinesl mu vysvobození, stejně jaké jeho bratrovi.

Josef Marek zemřel 22. února 1960 ve věku 66 roků. Když vynášeli mrtvého mlynáře z domu, zachován byl starý obyčej a spuštěn naprázdno ještě mlýn.

POULŮV MLÝN V NEDVĚZÍ Č. 6



Na rozcestí Kounov, Nedvězí a Bystré stojí dosud budova bývalého Poulůva mlýna, pozdější tkalcovny.





Roku 1902 mlynář zrušil i hořejší mlýn a zřídil novou tkalcovnu pro 40 stavů. Při horním mlýně byla vybudována též vodní pila. Hartman najal pilaře, který řezal klády v každé síle, pro obchod i pro soukromníky.

MLÝN GRULICHŮV V KOUNOVĚ Č. 12



Na nejhezčím místě ve sbírce všech mlýnů Orlických hor stával do nedávných let dřevěný štokový mlýn s pavlačí. Mohutná věkovitá stavba dodávala vesnici typický český ráz. Pro historii se však nezachovalo téměř nic.



Nejstarší zmínka o mlýně na Kocandě pochází z roku 1650, kdy jej vlastnil Adam Podšívka. Mlýn byl pro sešlost zastaven v roce 1916. Dnes po něm není téměř památka.

MLÝN NA PLASNICÍCH Č. 43



Téměř na prameni potoka Branky stojí dosud v původní podobě nevelká dřevěná budova bývalého Vrabceva mlýna.

Zdá se že jest původu dosti starého, neboť v Berní rule jsou zmínky o dvou plasnických mlýnech. Jako prvního mlynáře tu nacházíme roku 1770 Daniela Kyncla a po něm několik pokolení byli Věbrové. Po Věbrových byl několik roků majitelem Jan Blahovec a od něho mlýn koupil Josef Vrabec.

Vrabec byl za první světové války několik roků v zajateckém táboře na Sibiři, kde si ušetřil značnou sumu peněz, ale domů je nepřivezl. Dal je všechny na





Mlýnář byl dlouho svobodný, teprve ve čtyřiceti letech se rozhodl změnit svůj stav. Za manželku si vzal Češku, dceru rolníka Rolečka z Chmelišť. Nevěsta netoužila učit se cizí řeči, a tak se ve mlýně mluvilo podle toho, jaký přišel zákazník. Více však česky. Děti, které vychovali, uměly řeč obojí.

Za nemocného otce vedl mlýn nejstarší syn Pepa až do roku 1940, kdy museli oba bratři na vojnu. Oba na ruské frontě padli. Rodiče zemřeli a dcera Aninka zůstala doma sama. Když hrozná válka v roce 1945 skončila a majetek německých obyvatel se znárodňoval, padl konfiskát i na tento mlýn. Aninku z domu vyhnali. Přijeli pro ni, naložili na vůz a jen s malým uzlíčkem nejnútnejších šatů, které jí dovolili vzít s sebou, pryč odvezli. Nová majitelka, která si o mlýn zažádala, měla také otce Němce, ale to již nevadilo, jen když byla komunistkou.

MLÝN POLÁČKŮV, ŠEDIVINY Č. 39



MLÝN ŠAFÁŘŮV V KAMENICI



Roku 1858 se kamenický rodák Šefc rozhodl vybudovat v těchto místech mlýn. To se uskutečnilo téměř u samého potoka a na velmi nepřístupném místě. Dobře se mlynáři nevedlo, mlýn se nevyplácel, a proto jej prodal svému sousedovi Votroubkovi.

Roku 1887 vypukl ve mlýně požár, ale rychlým přispěním hasičů byl brzy zlikvidován. Shořel pouze chlév a mlýn byl zachráněn. Mlýnář hasičům koupil sud piva.

Dcera mlynáře Votroubka se provdala za Šafáře, který celý mlýn přebudoval, zlepšil a upravil. Šafářův mlýn byl posledním mlýnem v celém okolí, kde měl každý zemědělec možnost nechat si semlít obilí na mouku. Zastaven byl v roce 1956, ale zachoval si velmi dobrou pověst a vzpomínky na hrůzyplná léta války a německé okupace, kdy byl v Šafářově mlýně vyslyšen každý, kdo o pomoc požádal.





utrpěl na zdraví a zemřel roku 1922. Paní Valtrová mlýn roku 1928 prodala za 31 000 Kč sekerníku Chaloupkovi.

Budova dnes spěje k zániku, mnohé dřevěné součástky jsou již dávno rozebrány, jen pustá mlýnice je doposud svědkem bývalého mlýna, v němž osmdesátiletý sekerník František Chaloupka tráví sám jako poustevník podzim svého života.

MICHLOVA KRUPÁRNA – DOBRÉ



Asi 20 minut od Dobrého, kde Zlatý potok dělí katastry Dobré a Lhotu, stojí pěkná budova mechanické tkalcovny Bohumila Světlíka.

Na tom místě stával ještě před nedávnými lety rozsáhlý dřevěný Michlův mlýn, kterému se říkalo „krupárna“ – vyráběly se zde také kroupy.

Těsně před válkou mlýn koupil Michl, který měl za dobu války, ba ještě dlouho po ní, opravdové žně. Zástupy lidí, poněkud z hor, přicházely do mlýna žebro-



MLÝN VÍTENČŮV, SVINNÉ Č. 37



Nedaleko lomu v Mastech stojí mohutná budova bývalého Vítenčova mlýna. Patří do obce Svinného. Historie mlýna jest neznámá a zapomenutá.

Mlýn kdysi patřil dvoru svineckému, ale když byl dvůr v roce 1778 rozdělen na 7 stejných usedlostí, přišel i tento mlýn do soukromí. První ani druhý mlynář není znám, třetí se jmenoval Bek a ten roku 1850 mlýn prodal Linhartovi.

Střechy na všech budovách byly doškové, při mlýně stál zvláštní jednopatrový přístavek bez oken. Přestavba mlýna do dnešní podoby byla provedena roku 1920, ale po pěti letech musel být pro nedostatek práce zastaven a zrušen. V roce 1935 vyměnil majitel vodní kolo za turbínu, ale ne na mletí, nýbrž pouze pro vlastní domácí potřebu.

Poněvadž mlýn již dávno zanikl, neříká se tu „ve mlýně Vítenčově“. Celé to překrásné údolí podél Zlatého potoka nazváno jest Vítenčov.





„BUCKÝ MLÝN“ V PODBŘEZÍ Č. 57



Ze záznamů kronikáře obce Podbřezí se dovídáme, že mlýn Bucký byl postaven v roce 1443. Jméno „Bucký“ pochází z doby, kdy Jiří Bucký mlýn pod Skalou dostavěl.

Po 300 let od postavení mlýna se nezachovalo žádných zpráv, až teprve roku 1738 čteme, že Antonín Josef Mladota dědičně prodal mlýn za 400 rýnských Janu Královi. Dále jsou uvedena jména buckých mlynářů: Jan Sladomel, Klimeš Janko a František Erben, který roku 1875 prodal mlýn Josefu Svatošovi a ten z lítosti nad ztrátou své dvacetileté dcerušky mlýn po roce prodal Janu Kubkovi z Mělnčan. Ale ani tento mlynář nenašel zde štěstí. Voda mu odnesla čtyřlétou Růženku. Mlynářka z lítosti onemocněla a mlýn opět přišel do prodeje.



MLÝN V PODCHLUMÍ, SEMECHNICE Č. 1



Půvabná maličká osada Podchlumí měla při sobě dva mlýny, pilu a veliký panský rybník. Kdysi zde bývala i vrchnostenská prachárna, z níž mlynář odváděl nájem panstvu na Opočně.

Roku 1647 byl zbudován na Cháborách splav, kterým se hlavní tok Zlatého potoka uhnul směrem k Podchlumí. Mlýn tam však byl již dříve, poněvadž tudy vedla odpadová strouha od Buckého mlýna.

Oba podchlumské mlýny byly panské. V prvním mlýně se na stoupách drtilo dřevěné uhlí k výrobě střelného prachu pro opočenský zámek. Tato bývalá prachárna je označena letopočtem 1782.

Roku 1939 zde byla zřízena pletárna svetrů a punčoch. U druhého mlýna doposud stojí velká dřevěná pila, která má letopočet 1784 a zastavena byla v roce





MLÝN ZASTAVILSKÝ, DOBRUŠKA Č. 92



Mlýn Zastavilský patří podle stáří veškerých mlýnů v Orlických horách na druhé místo. Jak záznamy ukazují, byl postaven roku 1520 pány z Opočna a v roce 1560 se stal prvním majitelem mlýna Matěj Tyska, kterého přezdívali „mlynář od lávek“.

O mlýn, a hlavně o přítok vody, se s pány vedly dlouholeté spory. Roku 1647 opočenská vrchnost nechala od Chábor přes okraj Chlumu vykopat místy až 4 metry hluboký náhon a odvedla tak ze Zlatého potoka značnou část vody k Opočnu. Často se pak stávalo, že v létě žádná voda ani netekla. Kola se přestala otáčet, mlýn pozbýval ceny a majitelé se rychle střídali.

Ke mlýnu patřila též nevelká hospůdka stojící na místě dnešní továrny Adamovských strojůren. Tam musely zastavit veškeré povozy a ohlásit, jaké zboží



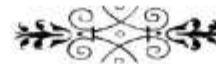
MLÝN „HRADČANSKÝ“ V DOBRUŠCE



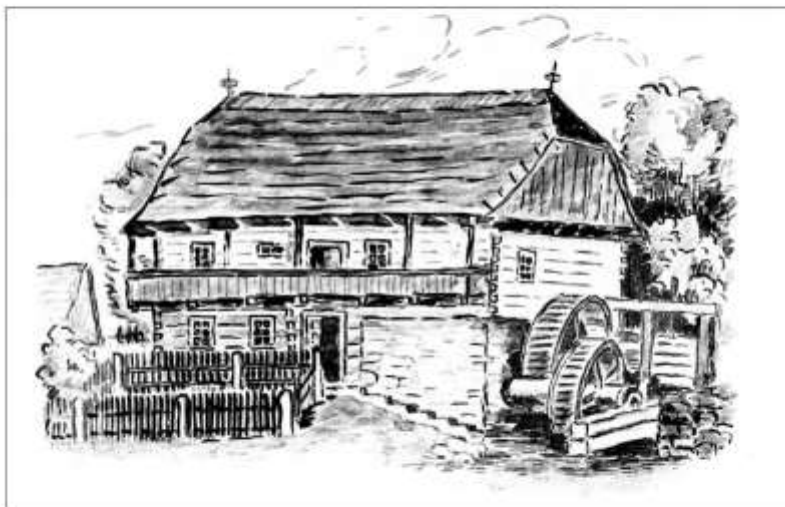
Na konci dnešní Drejslový ulice, kde doposud stojí bývalý družstevní mlýn, říká se „na Hradčanech“ nebo také mlýn Hradčanský. Jak tomu nasvědčuje poloha, totiž výsadek zemský, ze tří stran potokem obtékaný i připojená pláň hojným popelem prostoupená, na níž se dosud nalézají několik stavení a dodnes „na baště“ se tam říká. Hradčany připomínají hradiště, místo hrazené, kde původně stávala dřevěná tvrz s dvorem.

Při tvrzi stávala ještě do nedávných dob stará katovna, v níž mistr popravitel s dvěma pacholky vykonával svoje řemeslo. Budova tato se zachovala až do našeho století a dnes již po ní ani stopy není. Zbořena byla roku 1910 a stávala na místě, kde dnes stojí budova Husova sboru.

Mlýn postavil roku 1710 Václav Šejvl. Po třech letech od něho mlýn na nestálé vodě koupila za 150 kop obec a v roce 1720 od Václava Doubravy přikoupila místo



MLÝN OPAŘIŠTĚ V BOHUSLAVICÍCH Č. 178



Nedaleko opařištěského mlýna se Zlatý potok vlévá do řeky Dědiny. Od čeho pochází jméno „Opařiště“, dnes nikdo neví. Mlýn Opařiště je zaznamenán již ve spisech z doby kolem roku 1400. Původní budova vyhořela a nová byla postavena roku 1776, za panování Marie Terezie.

Tato tehdejší novostavba byla opět ze dřeva jako předešlá a svou podobu si zachovala až po dnešní dobu. Stavba je podivuhodná – s malými okénky a dvěma vodními koly uváděnými v pohyb spodní vodou, což není v celém okolí ke spatření. Střecha byla donedávna došková. Mlýn má dvoje složení. Dva české kameny, jahelku a holendr k výrobě krup.

Do roku 1866 byla zde dosti vyhledávaná hospoda. Majiteli je již ve čtvrtém kolenu rodina Chmelařů. Před nimi tu byl mlynář Valtera. O dřívějších předchůdcích není už nic známo. Provoz mlýna trval až do roku 1952. Od té doby je mlýn v klidu.



ŠERLIŠSKÝ MLÝN



K vyhledávaným místům v Orlických horách patří údolí Bělé, v jehož závěru stojí horský hotel Šerlišský mlýn, který jako chata slouží od druhé světové války veřejnosti. V letech 1968-1970 byl velkým nákladem zrestaurován. Terén před hotelem byl přizpůsoben dekoraci – nechýbí zde ani atrapa mlýnského zařízení, která nejvíce upoutává turisty. Ovšem tot' jenom provizorní náznak, kde voda neпадá shora, ale otáčí se na vodu spodní.

Téměř na prameni říčky Bělé byl začátkem 18. století postaven malý dřevěný mlýnek, ale komu patřil, známo již není. Záhadou zůstalo, komu se ve mlýně mlelo, neboť k němu vedla jen neschůdná pěšinka a kolem na hodinu cesty nikde živé duše nežilo. Dole pak v zákoutí a Deštném se otáčelo 10 mlýnských vodních kol. Mlelo se zde pouze pro svou vlastní spotřebu, jinak být ani nemohlo.

Zato však při mlýně pracovala dobře sestavená šindelka, již se majitelé plně věnovali a stačili zásobovat touto krytinou celé okolí. Až do roku 1926 zde hospo-



LESNÍ MLÝN „BUSCHMÜLLE“ V ANTONÍNOVĚ ÚDOLÍ



Smutno bývalo osamělému chodci, který před lety procházel Antonínovým údolím od Deštného ke Skuhrovu. Úzká kamenitá vozovka vedoucí podle hučícího potoka byla věčností.

Ve svahu, asi 100 kroků od klenutého kamenného mostu, stojí dosud kusy kamenných zdí, zbytky bývalého mlýna, který zde v lesích o samotě stával.

Vzpomínám si na chvíli, kdy jsem tudy cestoval poprvé v životě, ještě jako školák. Do malého notýsku jsem si rychle načrtl zvláštní dřevěnou budovu. Zalíbil se mně i ten holohlavý mlynář - stál na pavlači, škaredně se na nás díval a slova nepromluvil. Uplynul nějaký den od našeho výletu do Antonínova údolí a po vsi se roznášela zpráva, že kdesi u Klečkova vyhořel mlýn. Později jsem zjistil, že shořel té noci, kdy jsme tudy v neděli před večerem procházeli.



KÁRNÍKŮV MLÝN V OHNIŠOVĚ Č. 80



Jdeme-li vozovou cestou podél potoka směrem k Janovu, objeví se na levém břehu stará budova s velikou roubenou světnicí. Říká se tam doposud „v Tylšově mlejně“, třebaže byl od roku 1789 ve vlastnictví rodu Kárníkových. Ve mlýně se však vystřídala řada nájemníků.

Za první světové války byl nájemníkem sedlák Dašek, který sedlařil a přitom mlel. Mlynařině však vůbec nerozuměl, nouze jej brzy ze mlýna vyhnala.

V roce 1926 převzal mlýn do nájmu František Chochola, jenž mletí zase povzněl. Zavedl mletí na motorový pohon, takže mohl mlít, i když voda nebyla. Pekl dobrý chleba, který s koněm rozvážel do okolních i vzdálených vesnic.

Pracoval až do druhé světové války, kdy se dostal do maléru s Němci, že me-le načerno, bez poukazu. Byl uvězněn, ale pro vysoké stáří po půl roce propuštěn. Mlýn však zapečetili a do provozu jej už nikdo více nedal. Byl zastaven navždy.





STARÉ KOVÁRNY V KRONICE JAROMÍRA MAISNERA



**Bušil tam vesele
do želez ocele....**

Pro památku na staré časy zachytil jsem několik starých kováren v našich Orlických horách, ale bohužel historie o nich jsou mi již jen málo známé.



Právě tak důležitým řemeslem, jak bývalo mlynářství, byl ještě před nedávným časem cech kovářský. Bez kováře a bez mlynáře byl život na venkově nemyslitelný, a zvláště bez kováře nedalo by se v zemědělství existovat. Nebylo v našem okolí vesnice, kde by chyběl kovář, ba vyskytli se někde dva až tři a všichni mívali práce až nad hlavu.

To bylo ovšem v době, kdy se soukromě hospodařilo, kovali se koně, kovaly se vozy, ostříla se rádlá pluhů a veškeré polní nářadí potřebovalo stále údržbu. Tím byla práce kovářská zajištěna i na zimní období.

Sloučením zemědělství i kovařině odzvonilo, koně se z provozu postupně vyřazovaly, vyřadily se vozy i drobné polní náčiní, které bylo nahrazeno těžkými stroji. Na řemeslníky, kteří dosud na vesnicích soukromě pracovali, byly uvaleny vysoké daně, a tím práce jejich znemožněna.



KOUNOVSKÉ KOVÁRNY



Na břehu Zlatého potoka několik kroků nad mostem, tam, kde nyní se nachází Mádrovo pekařství, stávala stará dřevěná kovárna. Kdy byla postavena není již nikomu známo, ale roku 1910, kdy zhoubný požár zničil celou budovu i s kovárnou, byla postavena kovárna nová nikoliv ze dřeva, ale již z cihel.

Mistr Hofman míval při sobě stále jednoho pomocníka nebo učedníka a práce bývalo pro oba dost. Kovárna stála na velmi příhodném místě u silnice, takže jeden z nich se mohl stále věnovat kování koní, kteří neustále na mistra čekali. Před kovárnou bylo však velmi málo místa. Materiál potřebný k řemeslu musel se skladovat na silnici, protože hned podél kovárny protékal potok a více místa pro sklad nikde nebylo.

V roce 1929 naskytla se příležitost koupě staré zpustlé kovárny nad Grulichovým mlýnem i s obytným stavením, které Jaroslav Matějů za 22 tisíc Hofmanovi prodal a sám koupil od Josefa Štěpána hospodářskou usedlost v Rozkoši č. 22. Kovárnu od Hofmana koupil za 55 tisíc František Mádr, pekař z Hlinného. Přebudoval





Kovář Oldřich Flégl byl dobrým řemeslníkem, podkovářem, ale ještě větším nimrodem a houbářem. Sotva na jaře zmizel sníh, zavřel dílnu a sluníčko jej zavádělo do lesů, kde potom trávil mnoho drahocenného času a na zákazníky zapomněl. Na podzim, když v okolí nastaly hony, Oldřich nikde nechyběl, a proto jeho dílna pomalu pustla, až utichla navždy.

KOVÁRNA A HOSTINEC V BYSTRÉM



Hospodu s kovárnou postavil r. 1870 Josef Dyntar, syn Josefa Dyntara, sedláka v Bystrém č. 11. Otec se synem zde potom společně pili a za osm roků hospodu společně probumbali. Syn skončil bídě v obecní pastoušce č. 84.

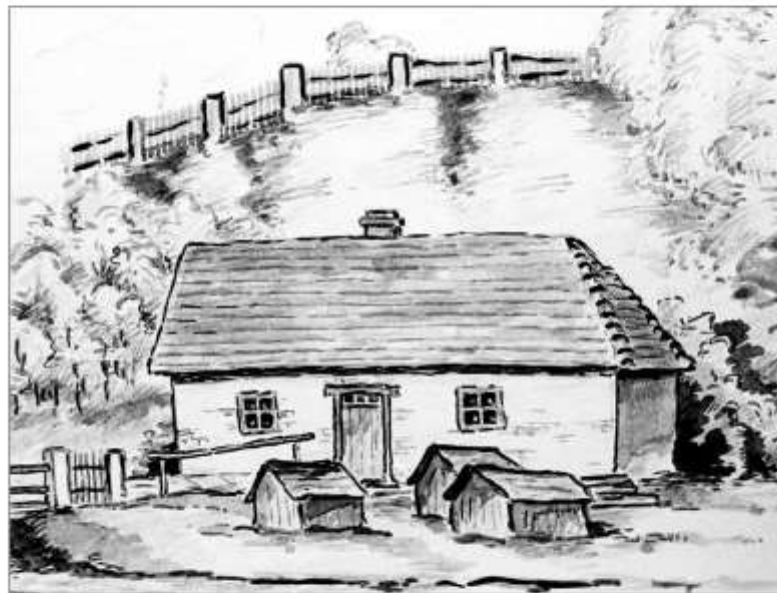
Roku 1879 hospodu v dražbě koupil Jan Šinták, řezník z Mezilesí, který zde hospodařil 38 let. Po jeho smrti hospodu vedla jeho žena Františka, která zemřela v roce 1930. O dva roky později hostinec koupili manželé Valáškoví.



KOVÁRNY ZOBRAZENÉ V KRONICE JAROMÍRA MAISNERA

Kromě výše uvedených kováren, k nimž autor připojil text, kronika obsahuje několik vyobrazení, u nichž text chybí. Jaromír Maisner k tomu poznamenal, že mu je jejich minulost málo známá. V jeho kronice mlýnů jsou takto zobrazeny kovárny na Skalce (Podbřeží), v Pulicích a v Dobrušce.

KOVÁRNA NA SKALCE



PUMROVA KOVÁRNA V PULICÍCH



KUPKOVA KOVÁRNA V PULICÍCH





Jaromír Maisner – malíř kraje Orlických hor



Tvorba Jaromíra Maisnera se vztahuje k tradiční realistické krajinomalbě s důrazem na klidnou venkovskou atmosféru.

Stěžejním námětem jsou osamělé venkovské stavby, přičemž typické jsou scenerie s dominantními prvky osamělých stavení, stromů a s vodním tokem (řeka, potok, mlýnský náhon) či cestou, která vede divákův pohled k horizontu nebo k venkovskému stavení.

Pro malíře, který většinu svých olejomalb vytvořil v padesátých a šedesátých letech minulého století, bylo nejdůležitější zachytit reálnou stavbu a celkovou náladu scenerie, ne děj.

Kompozice je vyvážená a přehledná – motivy jsou rozloženy tak, aby se oko mohlo „projit“ obrazem: cesta, běh řeky nebo linie stromů tvoří vodítko, horizont je klidný a nepřekvapivý.

Maisner ve svých malbách zachycuje typické motivy Orlických hor a podhůří: mírně zvlněnou krajinu, pásy lesů, luční partie a vzdálené kopce. Zajímají ho tradiční venkovská stavení, charakteristická pro celou oblast, což u člověka podporuje pocit „domova“ a sounáležitosti s krajinou. Malíř volí různé denní doby a roční období a snaží se zachytit jemně lyrickou, někdy lehce nostalgickou náladu.





Slovníček méně známých pojmů

Barnwald – německý název pro Neratov, dnes součást obce Bartošovice v Orlických horách.

Berní rula – soupis daňových povinností, pořízený v Českém království r. 1654. Jedná se o prvořadý pramen pro poznání stavu země po třicetileté válce.

BSP – brigáda socialistické práce.

České kameny – zde se myslí uspořádání mlýnských kamenů užívané v českých zemích.

Dezentýrovat – dezertovat, utéct z armády.

Děkan – církevní správce děkanátu.

Děkanství – děkanát. V římskokatolické církvi se jedná o územní jednotku sdružující několik farností.

Duršlok – průbojník. Nástroj sloužící k prorážení materiálu.

Dušníky – Duszniki-Zdrój, lázeňské městečko v Polsku. Leží 5 km severovýchodně od Olešnice v Orlických horách.

Dvacetikorcové hospodářství – usedlost, k níž náleželo necelých 6 ha pozemků.

Formani – povozníci. Forman za pomoci koňského spřežení a vozu dopravoval zboží a nejrůznější náklady.

Haluzáci – povozníci, kteří se zabývali odvozem dřeva z panských lesů k pilám a na sklady.

Holendr – zařízení na loupání ječmene při výrobě krup. Základem holendru byl otáčející se pískovcový kámen.

Jahelka – zařízení sloužící k loupání a zpracování prosných zrn na jáhly.

Jednuška – pila s jedním listem rozřezávajícím dřevo. Po každém řezu bylo třeba kládu vrátit do výchozí polohy, aby mohla být odříznuta další fošna nebo prkno.



Strážnice – zde ve smyslu strážní hrádek při obchodní cestě.

Strych – stará plošná míra. Staročeský strych (korec) obnášel 2 837,2 m² (0,28 ha).

Šalanda – místnost, kde mleči čekávali na to, až se jejich obilí semele.

Šejny – šajny, znehodnocené rakouské papírové peníze vydávané v dobách napoleonských válek.

Šenkovna – výčepní místnost.

Špitál – útulek pro přestarlé a nemocné. Špitály zřizovaly církve, vrchnost a města. Chod zařízení bylo třeba zajistit hospodářsky – ke špitálům proto také patřily mlýny.

Špitálník – člověk žijící ve špitále.

Štokový – patrový.

Štyflink – starý německý název (Stiefwinkel) pro dnešní osadu Kout, dnes místní část obce Deštné v Orlických horách.

Uhrabečnice – ouhrabečnice. Síta, které sloužilo k hrubému prosévání nečistot po mlácení obilí a k oddělení zrna a plev od vymláčené slámy a zlomků klasů.

Újezdecký – zde pocházející z Bílého Újezdu.

Urbář – soupis povinností poddaných ve vztahu k vrchnosti.

Vantroka – vantroky. Dřevěné koryto navádějící vodu z náhonu na vodní kolo.

Vodní kolo – hnací část mlýna. Rozeznávala se kola na vrchní a spodní vodu.

Voškrť – nástroj, který sloužil k úpravě a čištění mlýnských kamenů.

Výmelné – poplatek za mletí, často naturální. Mleč mlýnáři přenechával část zrna.

Vyšpicovat – vystmadit, vypudit někoho odněkud.

Zádušní pozemek – nemovitý majetek (pole, louky či les) náležející ke kostelu.

Zlatokopectví – označení pro kriminální činnost „osídlenců“, kteří v roce 1945 přicházeli do vesnic a měst, odkud bylo vysídleno německé obyvatelstvo. Tzv. zlatokopové měli jediný cíl – obohatit se a drancovat.





OBSAH

Kronikář Jaromír Maisner 4

O mlynářství v Orlických horách a o kronice Jaromíra Maisnera 5

STARÉ MLÝNY V ORLICKÝCH HORÁCH 8

Mlýn na prameni Zlatého potoka v Sedloňově 10

Popeiový mlýn 11

Třetí mlýn na Zlatém potoku 12

Mlýn Tunzův v Sedloňově 13

Podskalní mlýn v Sedloňově 14

Na dobřanském potůčku 14

Mlýn Barfáků pod Sedloňovem č. 16 15

Čtvrtečkův mlýn a píla ve Sněžném 16

Obstův mlýn pod Dobřany č. 7 18

Mlýn pod hradem u Dobřan 19

Mizerův mlýn č. 52 na Bysterských dolech 22

Markův mlýn na Dolech 23

Poulův mlýn v Nedvězí 24

Langrův mlýn na Dolech č. 72 26

Mlýn Grulichův na Dolech, Nedvězí č. 1 27

Andršův mlýn v Kounově č. 27 29

Mlýn Hartmanův v Kounově č. 25 32

Mlýn Grulichův v Kounově č. 12 33

Markův mlýn v Kounově č. 4 34

Mlýn na Kocandě, Kamenice č. 38 37

Mlýn na Plasnicích č. 43 38

Mlýn Tomášův na Plasnicích č. 44 40

Mlýn Hartmanův, Šediviny č. 46 41

Mlýn Bauerův, Šediviny č. 41 42

Mlýn Poláčkův, Šediviny č. 39 44

Mlýn Hartmanův v Rozkoši č. 1 47

Mlýn a hostinec v Rozkoši č. 20 48

Hejzlarův mlýn na Žákovci č. 6 51

Mlýn Melicharův na Žákovci č. 9 53

Mlýn Jirmanův na Spáleníšti č. 16 54

Mlýn Šafářův v Kamenici 55

Mlýn Poláčkův, Dobré č. 86 56

Mlýn v Dobré č. 83 59

Paiskrův mlýn „na Farářství“ č. 33, Rovné 60

Michlova krupárna – Dobré 61

Mlýn v Ošerově 62

Mlýn Bekův-Aldorfův, Lhota č. 78 63

Panský mlýn č. 74 64

Mlýn Duslíkův, Hlinné č. 31 67

Mlýn „v Březinách“, Hlinné č. 38 68

Mlýn Vitenčův, Svinné č. 37 69

Mastecký mlýn 70

„Bucký mlýn“ v Podbřezí č. 57 72

Mlýn v Podchlumí, Semechnice č. 1 74

Paštíkův mlýn v Podchlumí 76

Mlýn Zastavilský, Dobruška č. 95 77

Mlýn v Mělčanech 79

První mlýn ve Valu č. 44 80

Vondřejcův mlýn v Provozi č. 29 81

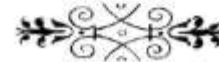
Mlýn Andrejsův ve Valu č. 60 82

Vejclův mlýn na Valských Dolech č. 427 zvaný Pod kostelíkem 83

Špitálský mlýn na Valských Dolech č. 415 84

Mlýn „Pod hliníkem“, Křovice č. 6 85

Žďárkův mlýn, Křovice č. 413 86





„Korečník“ – Koubův mlýn v Dobrušce č. 264	87
Mlýn „Hradčanský“ v Dobrušce	89
Mlýn Opařistě v Bohuslavicích č. 178	91
„Hozamlejn“ – mlýn v Tulešově	92
Šerlišský mlýn	94
Opuštěný mlýn na Jedlově	97
Rozmánekův mlýn na Jedlově	98
Lesní mlýn „Buschmühle“ v Antonínově údolí	99
Štěpánův mlýn na Mnichově	100
Mlýn pod Janovem	102
Kármikův mlýn v Ohnišově č. 80	103
Mlýn Hubálkův v Ohnišově	104
Zpustlý mlýn pod Ohnišovem č. 47	105
Čížkův mlýn na Dlouhém	107
Hejdův mlýn v Tisu	108
Mlýn pod Frymburkem	109
Mlýn Řehákův v Klečkově	110
Druhý mlýn pod Frymburkem	111
STARÉ KOVÁRNY	112
Kounovské kovárny	114
„Na vartě“ – stará janovská kovárna	115
Brázdova kovárna v Plasnicích	116
Stará Hejzlarova kovárna v Bačetíně	118
Fléglova kovárna v Bačetíně	119
Kovárna a hostinec v Bystřem	120
Kovárna „podemlejnem“ v Kounově č. 4	121
Zpustlá kounovská kovárna	122
Zbytky Hejzlarovy kovárny na Strakovci	123
Kovárny zobrazené v kronice Jaromíra Maisnera	124



Jaromír Maisner – malíř kraje Orlických hor	126
Ediční poznámka	133
Slovníček méně známých pojmů	135

Staré mlýny v Orlických horách

Edice kroniky Jaromíra Maisnera

Doplněno ukázkami malířského díla Jaromíra Maisnera z 50. let minulého století.

K edici připravil PaedDr. Ladislav Miček (jazyková úprava, slovníček pojmů, fotoreprodukce).

Text **Jaromír Maisner – malíř Orlických hor** napsala

Mgr. Iveta Vašátková.

Vydalo nakladatelství

Ladislav Miček – Studio dokument a forma

Uhřetovské 43 roku 2026

jako bibliofilský tisk v nákladu **12** číslovaných výtisků, z nichž tento má číslo:



Vytiskla tiskárna AG TYP

Rudé armády 1468, Kostelec nad Orlicí

